

Varför har socialtjänsten blivit en krisverksamhet?

Socialtjänsten är i kris. Socialarbetare flyr. Socialtjänstlagens målsättningar uppnås inte. Stress präglar oftast arbetsmiljön. Antalet socialarbetare är ändå fler än någonsin.

Häromdagen lyfte en dagstidning att en barnhandläggare inte hade mer tid än tio minuter om dagen för klientkontakter. Socialarbetaren har kommit att bli en administratör och sitter fast i tunga verksamhetssystem. Tid för förändringsarbete genom socialt arbete finns inte längre.

Socionomutbildningen är en dålig förberedelse för administrativt arbete. När socialarbetaren väl kommer ut i praktiskt arbete är hen oförberedd. Många vill också tro att evidensbaserade metoder och insatser kan ersätta möten med klienter.

De vill inte inse att varje klient är unik och måste mötas i ett helhetsperspektiv. Att det behövs många metoder i samverkan. För att det ska ske måste större delen av arbetstiden läggas på möten med klienter.

Jag började 1972 mitt första arbete i en mindre kommun med c:a 9000 invånare. Det fanns sammanlagt två socialsekreterare i kommunen. Min tjänst var nyinrättad. Närmast all arbetstid åtgick till möten med klienter. Väntetider fanns inte.

Jag sökte nyligen kontakt med denna kommun. Det framgick att det nu fanns 18 socialarbetare. Under åren hade också kommunens invånare minskat med närmare tusen personer. Det bör också påpekas att forskningen visar att antalet invånare med beroendeproblematik och psykiska problem under åren är tämligen oförändrade. Likaså familjer med sociala problem.

Vad är det då som hänt? Hur kan denna avveckling av det sociala arbetet förklaras? Hur kan den arbetsrelaterade stressen ha ökat som skett. Flera undersökningar har nyligen visat att tiden för klientkontakter ofta understiger tio procent av arbetstiden.

Sundsvallsprojektet, ett frivårdsprojekt i början av 70-talet, ger i många avseenden svaret. Projektet innebar att ett frivårdsdistrikt fick utökade personalresurser gånger tre. **Eckart Kuhlhorn** (professor i socialt arbete) var projektledare och ansvarade för utvärderingen av projektet. Karlstads frivårdsdistrikt (utan samma personalförstärkning) var jämförelsedistrikt.

Eckart kunde konstatera att byråkratin och administrationen växte kraftigt. Det bildades nya undergrupper, mellangrupper och andra mötesformer. Någon förändring i arbetet med huvuduppgiften, frivårdsklienterna, kunde inte förmärkas.

I jämförelsedistriktet Karlstad hade utvecklingen däremot förbättrats något.

Redan innan projektet i Sundsvall utvärderats bestämde riksdagen att hela frivården skulle organiseras om på liknande sätt. Reformen var ogenomtänkt. Ingen analys hade gjorts över om frivårdsmyndigheten disponerade över de resurser som krävdes för att tillgodose klienternas behov. Dessa resurser fanns hos helt andra samhällsorgan.

Utifrån de erfarenheter som projektet gett skissade Eckart upp följande fyra möjliga skräckscenarier beträffande en framtida utveckling av samhällets organisationer och myndigheter.

Flykten i administrationen

Här växer de delar som kräver minst, akter växer och konferenser ökar. Personalutbildning och personalterapi förstärks. Skräckvisionen är en organisation som arbetar effektivt men närmast helt utan kontakt med klienter.

Flykten i mångsidigheten

Här ökar organisationens vilja att utsträcka sitt arbetsfält. Gränser och ansvarsområden suddas ut. Skräckvisionen utgörs av en organisation som tror sig påverka hela samhället, påverka opinionen, förbereda klienter för friheten medan de facto resultatet blir en förberedelse till nya fängelsevistelser.

Flykten i obestämtheten

Organisationen har en tendens att skydda sig mot insyn. Detta sker i mycket genom att sätta upp diffusa mål som inte kan kontrolleras. Sådana mål kan vara klienters frigörelse, självförverkligande m fl. Skräckvisionen är här en ideologisk organisation som inte ser återfall som ett misslyckande då klienten ju kan ha uppnått en högre grad av "medvetenhet".

Flykten i professionalism

Här har begreppet "behandling" likställts/ersatts med ett naturvetenskapligt/ medicinskt behandlingsbegrepp. Jämför med begreppet "evidens", Skräckvisionen är här en organisation som ständigt remitterar klienten. Från övervakaren till frivårdsansvarige, från denne till psykolog och sedan till psykiater, och sedan åter till frivården.

Socialt arbete har idag ersatts av relativt korta manualbaserade metoder. Dessa har ofta sagts ha evidens. De metoder som verkligen utvärderats, exempelvis inom kriminalvården, talar närmast för att klienternas situation försämrats (Art och Idap). Dessa metoder talar till intellektet medan människor styrs av sitt känsloliv.

En kortvarig manualinsats riskerar istället att riva upp gamla sår. Vad som däremot finns evidens för är ett längre socialt stöd, oavsett val av metod. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU, påpekar också att "...de behandlingsprogram som finns idag har en liten eller ingen effekt på att få män att sluta slå sin partner".

När man idag tar del av Eckarts rapport kan man konstatera att

hans skräckvisioner i allt väsentligt besannats. Det är lätt att se att en starkt byråkratisk utveckling präglade samhällssektorerna. Myndigheternas huvuduppdrag är sällan i fokus. Klienter kan till och med uppfattas som störande för verksamheten.

Ett tydligt problem är också att tillskjutna medel i form av personal och andra resurser alltför sällan utgår från en analys över faktiska möjliga åtgärder och metoder. Kuhlhorn betecknar detta med begreppet "symboliska åtgärder".

Byråkratin konsumerar en stor del av resurserna inom myndighets- och vårdsektorn. Till stor del är den kontraproduktiv och kan beskrivas som en cancersvulst på samhällskroppen. Den utgör en dynamisk kraft med egen styrning.

Samhällets begränsade resurser kan därför inte utnyttjas på ett effektivt och ansvarsfullt sätt. Organisationernas möjligheter att styra och prioritera inom sin verksamhet är starkt begränsade.

En likartad utveckling kan ses inom flera nära samhällssektorer, inte minst inom skola, vård och omsorg, och arbetsförmedling. Det är viktigt, inte minst ekonomiskt, att myndigheterna ges möjlighet att återgå till sina huvuduppdrag. Det är inte möjligt för en enskild sektor att angripa problematiken. Det krävs att arbetet sker ur ett helhetsperspektiv där man analyserar, kartlägger och avgör vilka åtgärder som är möjliga.

Fokus måste vara att närma sig den aktivitet som organisationen skapats för.

Bengt Thelander

Läs mer:

Kriminalvård i frihet

En preliminär utvärdering av ett försök i Sundsvall 1975

Eckart Kuhlhorn